

2011. február 2. szerda
Apostolok Cselekedetei 13,13–41

Dr. Peres Imre

A pizidiai Antiókhia zsinagógájában

^{13,13}Aztán Pál és kísérei elhajóztak Páfoszból, és eljutottak a pamfiliai Pergébe; János azonban elvált tőlük, és visszatért Jeruzsálembe. ^{13,14}Ők pedig továbbmentek Pergéből, és megérkeztek a pizidiai Antiókhiaiba. Itt szombaton elmentek a zsinagógába és leültek. ^{13,15}A törvény és a próféták felolvasása után a zsinagóga előljárói odaküldtek hozzájuk, és azt üzenték nekik: "Atyámiai, férfiak, ha van valami buzdító szavatok a néphez, szóljatok." ^{13,16}Pál felállt, intett a kezével, és ezt mondta: "Férfiak, izráeliták, akik az Istent féltitek, halljátok! ^{13,17}Ennek a népnek, Izráelnek Istene kiválasztotta atyáinkat, és nagyra tette a népet, amikor jövevények voltak Egyiptom földjén, és hatalmas karjával kivette őket onnan. ^{13,18}Aztán közel negyven esztendeig hordozta őket a pusztában. ^{13,19}És miután eltörölt hét népet Kánaán földjén, örökségül adta nekik azoknak a földjét. ^{13,20}Mindez mintegy négyszázötven évig tartott. Ezután bírakat adott nekik egészen Sámuel prófétáig. ^{13,21}Ekkor királyt kértek maguknak, az Isten pedig Sault, a Kís fiát, a Benjámin törzsből való férfit adta nekik negyven esztendőre. ^{13,22}Amikor őt elvetette, Dávidot emelte királyukká, akiről bizonyosságot is tett, és ezt mondta: Megtaláltam Dávidot, Isai fiát, a szívem szerint való férfit, aki teljesíti minden akaratomat. ^{13,23}Az ő utódai közül támasztotta Isten ígéret szerint Izráelnek üdvözítőül Jézust, ^{13,24}miután János előre, még az ő eljövele előtt hirdette Izráel egész népének, hogy térjenek meg és keresztkeljenek meg. ^{13,25}Amikor pedig János bevégezte pályafutását, így szólt: Én nem az vagyok, akinek ti gondoltok engem. Hanem íme, utánam jön az, akinek a saruját sem vagyok méltó leoldani. ^{13,26}Atyámiai, férfiak, Ábrahám nemzetségének fiai, és a hozzátok csatlakozott istenfélők! Ennek az üdvösségnek az ígéje nekünk küldetett el. ^{13,27}De Jeruzsálem lakói és vezetői nem ismerték fel őt, és a próféták szavait, amelyeket minden szombaton felolvasnak, betöltötték azáltal, hogy elítélték őt. ^{13,28}Bár semmiféle halálos büntetésre méltó okot nem találtak benne, mégis azt követelték Pilátustól, hogy öltesse meg. ^{13,29}Amikor véghez vitték mindazt, ami meg van írva róla, levették a fáról, és sírba tették. ^{13,30}De az Isten feltámasztotta őt a halálból, ^{13,31}és ő több napon át megjelent azoknak, akik együtt mentek fel vele Galileából Jeruzsálembe, és akik most az ő tanúi a nép előtt. ^{13,32}Mi is hirdetjük nektek, hogy azt az ígéretet, amelyet az atyáknak tett Isten, beteljesítette nekünk, az ő gyermekeiknek, amikor feltámasztotta Jézust. ^{13,33}Ahogy van írva a második zsolttárban is: Fiam vagy te, ma nemzettelek. ^{13,34}Azt pedig, hogy feltámasztotta őt a halálból, és többé nem fog visszatérni az elmúlásba, így mondta meg: Nekték váltom be a Dávidnak tett biztos, szent ígéreteket. ^{13,35}Ezért más helyen is így szól: Nem engeded, hogy a te Szented elmúlást lásson. ^{13,36}Mert miután Dávid a maga nemzedékében, az Isten akaratára szerint szolgált, meghalt, és eltemették atyái mellé, tehát elmúlást látott. ^{13,37}Akit azonban az Isten feltámasztott, az nem látott elmúlást. ^{13,38}Vegyétek tehát tudomásul, atyámiai, férfiak, hogy őáltala hirdetjük nektek a bűnök bocsánatát, ^{13,39}és mindabból, amiből Mózes törvénye által nem igazulhattatok meg, őáltala mindenki megigazul, aki hisz. ^{13,40}Vigyázzatok tehát, hogy be ne következzen az, amit megmondott az Úr a próféták által: ^{13,41}Lássátok meg, ti gúnyolódók, és ámuljatok el, és semmisüljete meg, mert olyasmit viszek véghez napjaitokban, amelyet el sem hinnétek, ha valaki elbeszélne nektek."

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

sőbbi feldolgozásában is még egészen jól érződik belőle a missziói hevület és erős teológiai üdvörténeti akarat.

13. vers

Az apostolok folytatják útjukat hajón, majd eljutottak a pamfiliai Pergébe. Itt valószínűleg nem sok szolgálati lehetőségük akadt, viszont kérdések merültek fel köztük, amelyeket tisztázni kellett. Lukács

rövid említése, hogy „János azonban elvált tőlük, és visszatért Jeruzsálembe” elég sokat elárul. Ugyanis a görög ἀποχωρήσας ἀπό sejteti, hogy bizonyos szolgálati, lelki vagy fegyelmi csódról lehet szó.¹ Pál és Barnabás között emiatt nézeteltérés támadt, mivel Barnabás védte őt, Pál viszont ezt a magatartást (vagy korábbi viselkedését) rosszalta. Ez nem fog feledésbe merülni közöttük, és Pál ezt kritikával fogja illetni később is (15,37–38): mint megbízhatatlan munkatárssal nem fog akarni együtt dolgozni vele a pogánymisszió területén. Barnabás és Pál között a feszültség olyan fokra hágott, hogy teljes szétváláshoz vezetett. Ez a fájdalmas törés azonban olyan szempontból szükségesnek bizonyult, hogy missziói stratégiaváltás következik be az antiókhiai bázisegyházban, ami később Pált igazolta. A végén ettől függött a pogánymisszió sikere. Barnabás egyre inkább háttérbe szorul, miközben Pál annál nagyobb ívű missziói utakat szervezhet és abszolválhat, nem kis sikerrel.

14–15. vers

Márk és János nélkül érkezik Pál és Barnabás a pizidiai Antiókhiaiba, amely jelentős római kolónia Frigiában. Hivatalos neve Colonia Caesarea. Nagyobb zsinagóga és zsidó közösség van itt, mert több zsinagógafő (ἀρχισυνάγωγοι: akár kollégiumként is működhetnek) irányítja a zsinagóga körüli életet. Lukács most erre fekteti a hangsúlyt, és nem preferálja a város római jellegét. Mostantól kezdve Lukács Pált helyezi vezető pozícióba, és a továbbiakban egyszerűen, csak mint „Pálékat” (οἱ περὶ Παύλου) vagy mint „őket” (αὐτοί) említi az apostoli delegációt. Ők, mint vendégek, a szombati istentisztelet alkalmával bementek (ἐλθόντες) és beültek (ἐκάθισαν), mint a többiek. Úgy látszik azonban, hogy a zsinagógafők, akik vezették az istentiszteletet, tudomást szereztek róluk, és amikor a törvény és a próféták olvasása után (μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν) a liturgia lehetővé tette a jelentősebb vendégek felszólalását, Pálékat is kérték, hogy „valami buzdító szavakat szóljanak” a zsinagógai néphez. A felszólalási lehetőség nem kimondottan szigorúan vett törvénytárgyakra vagy exegetikai eszmeváltásra vonatkozott, hanem „buzdító szavakra” (λόγος παρακλήσεως). Erre voltak a zsinagógafők. Viszont összefüggésben az ószövetségi írással szabad volt gondolatokat cserélni, vagy valamilyen bátorító/bíztató hírt elmondani. A zsinagógafők előzékenyek és barátságosak, és az apostolokat ilyen hangnemben szólítják meg: ἄνδρες ἀδελφοί.

16–41. vers

Pál megy előre és emelkedik szólásra, hogy állva beszéljen (ἀναστάς), bár a zsidó rétorok beszélhetnek ülve is (Lk 4,20). Gesztusa, ahogy intett beszéd előtt a kezével, inkább görög rétorokra jellemző.² Megszólítása nyílt, de óvatos: ἄνδρες Ἰσραηεῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεόν. Tekintetbe veszi, hogy nemcsak eredeti zsidók lehetnek ott jelen, hanem istenfélő prozeliták is. A keresztyén misszió számára, pogány környezetben talán ők lehettek a leginkább megszólítható zsinagógai réteg, legalábbis kezdetben, a misszió indulásakor. Tény azonban, hogy akkor már a „tisza zsidók” is mind hellenizált zsidók voltak, akik vallásukban és teológiájukban is sok kultúr- és vallási hellenista hatást kumuláltak. Gerhard Schneider szerint³ Pál a missziói beszédet a zsidó missziói igehirdetés mintájára építi fel, jellegében valahol Péter és István között. Érezzük, hogyan akarja az Írások alapján meghonosítani az egyházat a hellenizált zsidó környezetben, pogány vidéken, ahol nyitva van az ajtó az érdeklődő nem-zsidóknak is. Ugyanakkor érezhető, hogy ehhez hol, milyen pontokon kell feloldania és hol kell „átírnia” az eredeti zsidó teológiát. Most még nem lehet tudni, hogy ebben a törekvésben a diaszpórai zsidók mennyire lesznek flexibilisek, ellenkezőleg esetleg milyen konfliktusok várhatók. Az apostolok eddigi missziói tapasztalatai itt még nem derülnek ki. Pál azonban már ennek ismeretében és tudatában kezdi beszédét. Először nagy ívben vázolja a négyszázötven éves (üdv)történet alakulását az atyák kiválasztásától kezdve a honfoglalásig,⁴ aztán folytatja a történelmi vonalat a bírák idejétől Dávidig, majd hirtelen szól az ígéretek beteljesedéséről Krisztusban. Ennek igazolásául szolgál Keresztelő János, mint elismert próféta fellépése is. Aztán folytatja a jeruzsálemi incidenssel, ami Jézus halálához

¹ Itt a görög ἀποχωρέω nemcsak egyszerű elmenetelt vagy eltávozást jelent, hanem szükségszerűen lelki elesésre (belső elszakadásra) is utal: vö. Mt 7,23; Lk 9,39; 20,20.

² G. SCHNEIDER: *Apostelgeschichte* II, Sonderausgabe, Freiburg-Basel-Wien, Herder, 2002, 131.

³ G. SCHNEIDER: *Apostelgeschichte* II, 129.

⁴ A történelmi adatok itt inkább teológiai jelentőséget tükröznek, mert egyébként erre az időszakra más időbeli mércét is lehet alkalmazni, ahogy pl. Josephus Flavius is teszi, aki maga is több számítását közöl: hol 500 évet (*Antiq.* 11,112–113), hol 506-ot (*Antiq.* 20,230), hol pedig 20 évvel kevesebbet (*Antiq.* 8,61; 10,147–148): G. SCHILLE: *Die Apostelgeschichte des Lukas*, HNT 5, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1963, 293.

vezetett, és nagyvonalú izraeli aktualizálással és megtérési felhívással zárja beszédét. A végén Pál részéről nagy adag bátor kritika hangzik el a Mózes törvénye alapján szerzhető üdv (megigazulás) lehetlensége miatt, valamint itt hangzik el a fenyegető figyelmeztetés is, ha elzárkóznak és engedetlenek lesznek az apostol által hirdetett kérügmához. Pál beszédének legkritikusabb pontja a zsidók szemszögéből nézve az aktualizálás, ahogy Jézusra alkalmazza a messiási ígéreteket, valamint a szenvedéstörténet oka, amiről mindenképpen a jeruzsálemi zsidók tehetnek. Nem kevésbé érzékeny pontja a páli beszédnek Jézus feltámadása is, mint messiási üdvtett, ami által reménység adódik az egész Izraelnek is. Ebből a szempontból céltudatos krisztológiai beszéd tarthatott Pál ott a zsinagógában, ahogy ez később is megnyilvánul szinte minden missziói beszédében,⁵ főleg a zsidó közösség előtt. Tagadhatatlan, hogy Lukács itt későbbi páli teológiai fogalmakkal dolgozik,⁶ amelyek reflexió gyanánt már itt jelentkeznek Pál első fellépéseikor.

⁵ R. SCHNACKENBURG: *Die Kirche im Neuen Testament*, QD 14, Freiburg-Basel-Wien, Herder, 1961, 34–37.

⁶ Vö. pl. megigazulás: δικαιοθῆμαι, Krisztusban hívő: πᾶς ὁ πιστεύων.

Prédikációvázlat

1. *A szolgáló hitben vannak helyzetek, amikor nem elég csak a buzgóság és a lelki vágy, hanem szükség van tényleges ismeretre és bölcsességre.* Az üdvtörténet pontos ismerete – hogyan jutott el hozzánk az evangélium, és mit vár Isten a mai nemzedéktől is – nem felesleges, hanem igen szükséges. Isten dolgai a történelemben komoly irányt mutatnak, és Isten azért jelenti ezt ki, hogy ennek mentén haladjunk mi is. Ezt ismerni kell, hogy a jövő felé haladva pontosan lássuk a megváltás útját mögöttünk és előttünk is. Nem jó, ha valaki rövidlátó lesz a hitben. Az Ószövetségben számlálták

Isten nagy dolgait a történelemben, és szem előtt tartották csodáit. Ez megőrizhette a népet a káosztól és a hitetlenségtől. A hit senkit nem jogosít fel semmilyen címen a beszűkülésre vagy a rövidlátásra. Az ismeret és a (teológiai) tudomány is csak áldására lehetnek a hitnek. A legnagyobb ellenség: a tudatlanság.

2. *Pál zsidók előtti beszédében van régi elem Izrael történetéből, van a történelem aktualizálása, és van benne felbívás a jelenkori hitbeli döntésre, magatartásra.* Nem jó a (hit)történelmet elvonatkoztatni a jelentől, mint ahogy a jelent sem jó úgy szemlélni, mintha velünk kezdődne a (hit)történet vagy a gyülekezettörténet. A múltat úgy kell szemlélni, hogy értünk történet, tanulságunkra íratott meg, és hogy nem nélkülünk jutnak teljességre az előttünk levők sem (Zsid 11,40). Együtt alkotjuk Isten vándorló népet, és ezért együtt éljük a hit csodáját és küzdelmét. Ezért a jelenben és a jövőben is világít a régiek példája, és ez egyben figyelmeztet a még nagyobb helytállásra és kitartóbb hitbeli küzdelemre.

3. *Pál krisztológiaailag magyarázza Izrael történetét, és a főbangsúlyt Jézusra és az általa hozott üdvösségre helyezi.* Nem önmagáról beszél, nem saját szempontjait érvényesíti bizonyágtételében. Krisztus a beszéd témája, és ezért minden gondolatot megfog és kihasznál arra, hogy erről a Krisztusról minél hitelesebben szóljon. Milyen megszégyenítő, amikor prédikációink egyrészt vergődések saját belső problémáinkkal és személyes kudarcainkkal. Az is szomorú, amikor a szószéken fitogtatjuk bölcsességünket a politikában vagy a gazdaságban való jártasságunkról, vagy filozofikus eszme-futtatásokat tartunk a társadalom romlottságáról. Ennél már csak az szánalmasabb, amikor erkölcsi fejmosást adunk a gyülekezetnek, és kioktatjuk a templomi népet arról, hogy hogyan kell igazi módon hazafiasnak lenni, és kik (más népek) a nemzet ellenségei, akiket természetesen pokolba kell küldeni.

4. *Pál beszédében nem hősködött, nem nemzetieskedett, nem panaszkodott, hanem Krisztus üdvtörténetét ecsetelve egyszerűen a bűnök bocsánatával, és az üdvösség hirdetésével zárta beszédét:* „Ő általa hirdetjük nektek a bűnök bocsánatát, és mindabból, amiből Mózes törvénye által nem igazulhattatok meg, ő általa mindenki megigazul, aki hisz“ (13,38–39). Akár az egyéni sorsok, akár egy család, egy nép vagy akár az egyház élete attól újulhat meg, ha minél komolyabban magáévá teszi Krisztust, és az általa hirdetett hitet. Ez (lehet) a református templomok és szószékek legnagyobb kiváltsága és méltósága. Erre komolyan kellene vigyáznunk hivatalos teológiánkban és liturgiában, de személyes hitéletünkben is.